Kőrös Kata – Somogyi Tamás – Ternai Zita

Adattármustra. Cikkadatbázisok

A sorozat egyes számaiban független szakértők értékelik a magyar nyelvű internet könyvtári szempontból fontos tartalomszolgáltatásait megadott szempontok szerint; ez alkalommal a folyóiratcikkeket feldolgozó információforrásokat. A bírálatok a használók számára fontos kezelőfelülettel, keresőrendszerrel, tartalommal és metaadatokkal foglalkoznak. Az értékelések egyrészt segítséget nyújtanak a rendszerek minél eredményesebb használatához, másrészt felhívják a fejlesztők és karbantartók figyelmét a szolgáltatás hiányosságaira, a jövőbeli minőségi javítások érdekében.

Humántudományi Tanulmányok és Cikkek Adatbázisa (HUMANUS)

Honlap: http://www.oszk.hu/humanus
E-mail: humanus@oszk.hu
Fenntartó: Országos Széchényi Könyvtár, Humántudományi Bibliográfiai Osztály
Értékelés dátuma: 2008. május 3.
Értékelő: Ternai Zita

Általános értékelés

A *Humántudományi Tanulmányok és Cikkek Adatbázisa* (*HUMANUS*) jelentős új kezdeményezés az *Országos Széchényi Könyvtár* (*OSZK*) vezetésével, amit 2008 februárjában mutattak be először a publikumnak. A tudományos közönség igényeire épül, ingyenesen hozzáférhető bárki számára. Az adattár hivatalos honlapján sajnos kevés információ áll rendelkezésre róla: „a HUMANUS feladata a magyar vonatkozású nyomtatott, elektronikus humántudományi (rész)dokumentumok – azaz időszaki kiadványok vagy tanulmánykötetek részeként megjelent dokumentumok – teljes körű bibliográfiai feldolgozása, tartalmi feltárása, rendszerbe foglalása".

Minden fontos adat hiányzik a projektről, az előzményekről, a jelen állapotról, a fejlesztés üteméről és várható nagyságáról. Izgalmas lenne megemlíteni például, hogy az OSZK munkatársainak az évenként beérkező 6−7000 féle folyóirat bölcsészettudományi tárgyú cikkeinek feldolgozását 2002-ben – anyagi okok miatt – be kellett fejezni. Hogy e roppant munka ne vesszen kárba, az elmúlt évek hiányosságait pótolva, az OSZK próbaképpen a hiányzó öt év periodikáiból 9000 cikket dolgozott fel az új adatbázisban – hangzott el a sajtótájékoztatón. A MANCI elnevezésű könyvtár- és információtudományi cikkadatbázisról tudjuk, hogy fejlesztése megszűnt ugyan, de jó hír, hogy korábbi tételei (mintegy 24 év anyaga) a későbbiekben szerves részévé válnak a HUMANUS adatbázisnak. A *Könyvtári Intézet* honlapján olvasható, hogy a vezető könyvtári szakfolyóiratok 2007. évi cikkeinek adatai már kereshetők az adatbázisban, és a tételek száma napról napra bővül.

A HUMANUS multidiszciplináris adatbázis, tudományágak szerinti keresést tesz lehetővé. A 21. század igényeinek megfelelően egy helyre integrálja a humán tudományterületek adattárait: jelenleg a *Hungarika Információt (HUNI),* a *Magyar Időszaki Kiadványok Repertóriumát (IKER),* a *Magyar Nyelvű Filozófiai Irodalmat, a Magyar és Nemzetközi Cikkeket (MANCI), a MANCI Referátumokat (MANRF), a Romániai Magyar Társadalomtudományi Irodalmat* és az *SZTE Egyetemi Cikkek* adatbázisát. Cél, hogy a különböző forrásokból érkező és épülő online tartalomfeltáró szolgáltatást egyetlen közös keresőfelületről lehessen kényelmesen, egységes feldolgozásban kutatni.

Az adatbázist a BODZA nevű programmal kialakított keretrendszer fogja össze, amely magas szintű absztrakciókban méri az általa kezelt textusokat, így azok viselkedéseinek részleteiről nem szükséges tudnia semmit. Több, különböző jellegű adatbázissal dolgozik, ám a kimenetben egyetlen, koherens egységként jeleníti meg az adatokat. Érdemes volna feltüntetni a szoftver óriási előnyét – ha háttér-információim alapján jól értelmeztem – az ingyenességét is.

Országos együttműködési hálózat kiépítésére látok törekvéseket. A HUMANUS konzorciumi formában

működik – egyelőre hét taggal –, gondolom a fejlesztők a szaktudósok kontrollját is élvezni szeretnék. A későbbiekben a konzorcium tagja lehet bármely könyvtár, szerkesztőség, kutatóintézet vagy felsőoktatási intézmény tanszéke(i). Szólni lehetne arról, hogy a jelenlegi tagok vállalták: jelszavas védelemmel ellátott hozzáférés birtokában, a saját szakterületükön maguk is fejlesztik a rendszert, és sajátjukból áttöltenek adatokat az új adatbázisba.

A teszteléskor talált komolyabb hiányosságok:

- A honlap navigációs eszközei fejlesztésre szorulnak. Néhány menüpontra kattintva – ahol a szöveg nem fér rá a képernyőre – a teljes szöveg elolvasását első alkalommal nehezen tudtam megoldani. A hagyományos módszerek itt nem működnek, csak és kizárólag a lap alján elhelyezett „fel" és „le" nyíl segítségével lehet a szövegben mozogni, ami kényelmetlenül lassú. Meg kellene oldani, hogy az egér görgetőjével, a billentyűzeten lévő le-fel nyilakkal, esetleg görgetősáv létrehozásával könnyítsék és gyorsítsák az olvasást. A menüpontokra kattintva a tartalom megjelenítése után a felső sorban mindig látható marad a menüsor, de az *Impresszum* megbontja az egységességet, onnan csak egy nyíl segítségével lehet a főoldalra visszajutni.
- A „Kutatói tételbejelentés" menüben a „Bejelentés"-re, illetve a „Keresés" során anonim felhasználó helyett a bejelentkezésre kattintva, az új ablak az eddigi felület tetejére nyílik meg, takarva az előbbit. A kutatói tételbejelentésben az „Útmutató"-ra kattintva szintén az eddigi felületre nyílik egy ablak, de ha véletlenül elcsúszik az egér a szóról, eltűnik az egész.
- Az „Egyéb források" menüben a keresés funkció nem működik jól. Ha az indexből szeretném kiválasztani a kívánt kifejezést, nem emeli be. A találatoknál csak az első tízet jeleníti meg, a többinél 403-as hibát jelez.
- Furcsa, hogy a kereső teljes működési elvét mind a Súgóban írják le, másutt még csak utalás sincs rá. Ha nem nézem meg alaposabban, nem is jövök rá, hogy ide rejtették a kulcsfontosságú információkat. A Súgó egyébként sokrétű, alapos leírást ad az adatbázisban végezhető keresésekről. A nyelvezete nehéz, gyakran szükséges lenne az elmondottakat példákkal is alátámasztani. Udvariatlannak találom, hogy végig tegező viszonyt használnak. A Súgóban csak előre lehet haladni, visszafelé nem, ami lecsökkenti a mozgásteret. A felület felépítése egy nyitott könyv lapozásához hasonlít. Ez egyrészt jó, mert látjuk a közvetlen előzményt is. Másrészt a Súgónál előnytelennek találtam, mert amikor kipróbáltam a tájékoztató leírás alapján valamit, azonnal eltűnt a Súgó, állandóan újra kellett kezdenem a megjelenítését.
- Komoly hiányosság, hogy a kezdőoldal csak magyar nyelvű, egyetlen idegen nyelven sem találunk legalább egy ismertetőt a projektről, a Súgóban elérhető lényeges információkról. A keresésnél három idegen nyelv közül választhatunk, de bármelyik mellett is döntünk, a keresőkifejezések listáját ugyan lefordítja a kívánt nyelvre, de a Keresés vagy Törlés gomb már magyarul marad. Az egérrel a forrásokra állva, a Súgó magyarul magyaráz. A találatoknál már minden magyarul olvasható: a találatok száma, a rendezés szempontjai, és hogy milyen formátumok közül lehet választani. Egy ilyen nagy volumenű adatbázisnál, amelyben a publikációk egy része idegen nyelvű, ez nem megengedhető.
- A „Konzorcium" menüpontban meg van jelölve, kik lehetnek még potenciális tagok, nekik el kell fogadniuk az együttműködési szerződésben foglaltakat. Itt kellene egy szerződésmintát mellékelni, vagy néhány szóval körülírni, hogy mit is foglal magában a konzorciumi tagság, de legalább egy elérhetőséget megadni, ahol az érdeklődők informálódhatnak, ha már ilyen nagyarányú bővítésben gondolkodnak a fejlesztők. Létezik ugyan egy „Hivatalos dokumentumok" és egy „Leírási szabályzat" szövegrész, amelyet gondolom hivatkozásnak szántak, de sajnos nincs mögötte tartalom.
- A főoldal jobb paneljében logókat helyeztek el, ezeknél feltétlenül kellenének ugrópontok is a hozzájuk tartozó honlapokra.

Összefoglalva:

Napjainkban nagy pazarlásnak számít, ha ugyanarról a cikkanyagról sokan végeznek adatgyűjtést különböző adatbázisok számára, majd különböző szempontok szerint jelenítik meg az eredményt papíron vagy CD-ROM-on, vagy használnak feleslegesen tárhelyet adatbázisaik tárolására. Itt az ideje az egységesítésnek! A hiányosságok és a hibák ellenére úgy vélem, hogy a HUMANUS jól integrálta a különböző forrásokból érkező adatbázisokat, a humán tudományterületek iránt érdeklődők hasznos kezdeményezésként üdvözölhetik, a dinamikusan növekvő tartalom pedig sokrétű szakmai tájékozódásra ad lehetőséget. Főleg, ha a fejlesztők nyitnak a külföld felé is, és elvégzik a fontosabb fordításokat, hogy nemzetközi szinten is kereshetővé váljék az adattár.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- Az adatbázis két módon érhető el. Közvetlenül a www.oszk.hu/humanus címen, közvetve pedig az OSZK nyitólapjáról, a *Kiemelt honlapjaink* közötti ikon segítségével. Itt el lehetne helyezni egy tájékoztatót: rövid magyar és angol nyelvű leírást.
- A honlap felülete két egységre bontható: a nyitólapról elérhető információs részre *(1. ábra)* és magára a keresőfelületre, ami a Keresés menüből – pozitív megoldásként – új ablakban nyílik. A laikus felhasználót meglepheti, hogy a kereső URL-je nem OSZK-s, hanem a következő: *http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka*. Ennek hátterében gondolom az áll, hogy a keretrendszert a szegedi könyvtárban fejlesztik.
- A weboldal dizájnját nem tartom egységesnek. Az információs rész és a Kereső színvilága nincs teljesen összehangolva. Az első túl színes, harsány a másikhoz viszonyítva, ami csak pasztellszínekből áll. A fejléc mátrixszerű grafikai megoldása modern, a jövőt szimbolizálja, ám a bal oldali menüket túl tarka-barkának vélem egy ilyen komoly tartalmú oldalhoz. A pasztell háttéren könnyen olvasható a szöveges rész. A szövegméretet Internet Explorerben és Mozilla Firefoxban egyaránt lehet változtatni.
- A honlap tartalma egyértelműen behatárolható, bár szükség lenne a projektnek és várható bővítésének részletesebb leírására. A Nyelvtudomány menüpont a tesztelés időpontjában még üres: fejlesztés alatt áll. Nincsenek naprakész statisztikai adatok az adatbázis látogatottságáról. Nem tüntetik fel az utolsó frissítés időpontját. Az adatbázis mérete „körülbelül" van meghatározva; a keresőfelületen a Keresés szóra állva az egérrel, csak a HUMANUS-t kiválasztva, kiírja, hogy: „keresés legalább 16040 tétel között". A Tudományterületek menüpont alatt az egyes diszciplínákat kiválasztva a keresési eredmény pontos találatot ad a tudományág aktuális méretéről. (Például a könyvtártudománynak jelenleg 614 találata van.) A Tudományterületek leírása és azok egyenkénti részletezése remek ötlet, jó rálátást nyújt az elérhető anyagok körére. A weboldal felépítésének köszönhetően a lap tetején és a bal panelen is állandóan látható a két menüsor, így a tartalom között könnyen lépkedhetünk. A Kereső működési elvéről csak a takarékosra (ez az alapértelmezett) vagy a bőbeszédűre állítható Súgóban olvashatunk, kizárólag magyarul. A Kutatói tételbejelentés menüben elhelyeztek egy Útmutatót, ami illusztrálja a bejelentés menetét. Itt helytelenül található az egyik magyarázat: 3. lépésként az űrlap kitöltését jelöli meg, de a magyarázó nyíl a bezárásra mutat, holott ez a záró, 5. lépés lenne.

1. ábra **Az adatbázis bemutatkozó oldala**

- Az oldalon elhelyezett hivatkozások nem mindig működnek hibátlanul. A Konzorcium menüben felsorolt tagok közül a *HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Könyvtár* ugrópontja nem közvetlenül a könyvtárhoz, csak a múzeum honlapjához visz, ahonnan nehéz megtalálni a könyvtárat. Ugyanebben a menüben a „Hivatalos dokumentumok" és a „Leírási szabályzat" sem irányít tovább. A Súgó szövegében a pirossal jelzett kifejezések jelentik a hivatkozásokat. Ez azonban nem minden esetben működik. (Pl. a Találati Halmaz részben a *forrásokban* szó és a + jel esetében.) A Kereső külön ablakból használható, szükséges lenne itt egy olyan utalás elhelyezése, amely a főoldalhoz visz. A honlapról az OSZK központi oldalára (*www.oszk.hu*) is vezethetne egy hiperhivatkozás.
- A fenntartó szervezet székhelye, a munkatársak neve telefonos, e-mailes elérhetőséggel, a konzorciumi tagok címmel és a honlapjukra mutató linkekkel egyértelműen fel vannak tüntetve. Hiányolom viszont, hogy nincs megadva egy olyan általános e-mail cím vagy telefonos elérhetőség, ahonnan a látogatók kapcsolatot tudnának teremteni, visszajelzéseket tudnának küldeni a fejlesztőknek.

Kereső funkciók, találatok

- Nincs megkülönböztetve egyszerű és összetett keresés, nem lehet böngészni; minden funkció egy űrlapra van építve *(2. ábra)*. Kereséskor először nyolc adatbázis használata közül választhatunk. Alapértelmezettként csak a HUMANUS van bejelölve. Ha több forrást használunk egyidejűleg, eredményül az egyes források keresési szempontjainak metszetét kapjuk. Az adatbázisok nevére állva az egérrel, megjelenik a szöveg végén egy kérdőjel. Erre kattintva bemutatja a forrást, ahol rövid leírást kapunk az adattárról, ami nem egységes formában jelenik meg. Néhol csak a tételszám van feltüntetve, máskor viszont összefüggő szöveges leírás olvasható. Mindenütt szükség lenne a következő adatokra: a feldolgozott időszak, a tételek száma, gyűjtőkör, dokumentumtípusok, a dokumentumok megjelenési helye, teljes vagy válogatott feldolgozás, mi alapján van feltárva, a szerkesztő neve és elérhetősége.

2. ábra **A kereső űrlapja**

- Alaphelyzetben négy adatbeviteli mező segítségével tudjuk megfogalmazni a keresőkérdéseket. Ha mind a négyet kitöltöttük, a Súgó szerint újabb nyílik. Ezt kipróbálva, magától nem jelent meg új mező, egy Enter gomb megnyomásával rá kellett segíteni. A keresés során legalább egy keresőkérdést meg kell fogalmazni az alábbiak közül: *Teljes szöveg, Szerző, Cím, Folyóiratcím, Folyóiratban, Részadatbázis, Tudományterület, Tárgyszó*. A Folyóiratcím és a Folyóiratban mezőket választva az adatmező végén megjelenik egy kérdőjel, arra kattintva egy listát kapunk a választható folyóiratokról. Ez mind a két esetben ugyanazt a jegyzéket adja.
- A keresőkérdések szabad szövegesek. Érdemes lenne a Böngészés funkció beépítése, és elképzelhetőnek tartanám a folyamatosan bővülő OSZK Tezaurusz/KÖZTAURUSZ használatát is. A keresendő kifejezésekben nincs különbség kis- és nagybetűk között. A hosszú és rövid magyar ékezeteket differenciálja, például a *szolo*-ra és a *szölö*-re nem azonos találatokat ad. Ez egyrészt jó, mert szűkíti a találatok számát. Másrészt a külföldi felhasználóknak megnehezíti a keresést, mert ők nem biztos, hogy tudnak ékezeteket írni. A diakritikus jelet elveszítik az ékezetes betűk, például az *ä* betűből *a* lesz. A tiltott szavak listáját, amelyekre a program nem végzi el a keresést, közlik a Súgóban, amit jó megoldásnak tartok. Csonkolást automatikusan végez a rendszer. Ha a Címbe a *könyv* szót írom be, találatként például a *könyvtár* is megjelenik. Idézőjelek közé kell tenni, ha a pontos kifejezésre kívánok keresni: „*könyv*”. Sokféle reguláris kifejezést alkalmazhatunk, ezt példákkal illusztrálva szemlélteti a Súgó. Itt szerepel még egy mondat: „ezen a felületen a keresési mintákat a POSIX szabvány szerinti reguláris kifejezések formájában kell megfogalmazni”, ami nem biztos, hogy minden látogató számára jelent valamit. A tájékoztató szerzői is gondoltak erre, meg is jelölték a POSIX szabványt hivatkozásnak. Sajnos azonban ez egy angol nyelvű, szintén nehéz nyelvezetű informatikai oldalra kalauzol.
- Logikai operátorokat is tudunk alkalmazni. Összekapcsolhatjuk az elemeket egy szóközzel, ami megfelel a logikai ÉS-nek. A logikai VAGY-ot két függőleges vonal megadásával tudjuk előidézni. Ezt a jelölést viszonylag ritkán szokták alkalmazni, ezért szükség lenne leírni, hogy hogyan tudjuk megjeleníteni ezt a jelet (AltGr + W), és hogy kell-e szóköz a két függőleges vonal közé – tudniillik nem azonos számú találatot ad szóközzel, illetve nélküle.
- A keresési feltételek megadása után vagy a Keresés gombot választjuk, vagy a Törlést, ami alaphelyzetbe állítja a keresési kategóriákat, és egyúttal törli az összes keresési feltételünket. Elegáns megoldás, hogy a Bodza program nagyobb mennyiségű találat esetén már egy oldalnyi összegyűlt találat után azonnal megjeleníti azokat és a keresést a háttérben folytatja, aszinkron üzemmódban bővítve a listát. A találatok száma mellett ilyenkor egy villogó + jel jelzi, hogy még zajlik a keresés. Ellentmondásos, hogy a Súgó szerint a találatok száma jelenleg maximum 8000 lehet, ám egy példán kipróbálva nem ezt tapasztaltam. Olyan keresőkérdést próbáltam megfogalmazni – természetesen az összes forrás bejelölésével –, amelyre vélhetően rendkívül nagyszámú találat érkezik. A Címbe beírtam, hogy *József*| |*Attila*, és 342 299 találatot kaptam. Ez nem egyezik meg a 8000-rel. Aztán véletlenül az egérrel a találat számára tévedtem, ekkor megjelenített egy szöveget: „342299 találat, melyből 8000 (2%) listázható”. Nyilván nem olyan keresőkérdéseket érdemes megfogalmazni, amelyeknél ilyen nagyszámú találati halmazt kapunk. Ha mégis, akkor ez nem feltétlenül a releváns találatokat adja, mert a keresés folyamatában véletlenszerűen leghamarabb befutó textusokból áll össze, függetlenül attól, hogy milyen volt a megadott források és a keresőkifejezések sorrendje.
- A keresés menetében nem lehet megadni rendezési szempontokat a találati halmazra. Nagy mennyiségű találat esetén kezdetben mindig rendezetlen a lista. Csak akkor rendezhető *szerző, cím* vagy *forrás* szerint – attól függően, milyen típusú a keresőkérdésünk –, ha már az összes találat megérkezett.
- A Keresés eredményéül mindig lista formátumú találati halmazt kapunk. A megjelenített tételek számát a lap alján tudjuk kiválasztani. Alapértelmezettként 20 találat látszik laponként, de a gyorsabb gépeknek is lehetőséget adva, akár 200 találat/lap-ra is beállíthatjuk. Nem egyértelmű – ha nem olvasom el a Súgóban, nem jövök rá –, hogy az alapértelmezett 20 találatot meg tudom változtatni. Ez csak akkor derül ki, ha az egérrel a 20/lap kifejezés fölé állok, ahol több lehetőséget kínálnak fel. Az oldalak közötti lépegetést a lap alján állandóan látható navigációs eszközökkel tudom megoldani. Kicsit félrevezető a felirat: például a *20 lépéssel előre* azt jelenti, hogy a következő oldalra ugrik. Az *egy lépéssel előre* viszont csak a következő találatra ugrik: például ha a 16-ik találat volt a lap tetején, a 17.

kerül a tetejére. Ennek nem igazán látom értelmét.

- A találatok a listás formátumban röviden, tördelve vannak felsorolva. A listaablak felépítése átláthatóbb, kevésbé zsúfolt lehetne, ha nem a nyitott könyves megjelenítést alkalmaznák, mert így csak a képernyő fele áll rendelkezésre az adatok megjelenítésére. A találatok meg vannak számozva, a sor végén pedig a forrásra utaló címke áll. A Súgó szerint egyes szövegtípusoknál a sorszám után található egy különleges státuszjelzés is: a kölcsönzésbe bevont példányokkal rendelkező bibliográfiai rekordok hozzáférhető köteteinek számáról, vagy a legkorábbi lejárati dátumról. Számos próbálkozás után sem találtam erre példát. A megjelenítés Mozillában teljesen jól látható, míg Explorerben nem látszik a találatok vége, csak görgetősáv használatával lehet elolvasni. Érdemes lenne változtatni a beállításon.
- A találati halmazból a kiválasztott dokumentumot bővebb formában is meg tudom jeleníteni – szövegtípustól függetlenül *(3., 4. ábra).* Alapértelmezett a címkés formátum, ami a kötelező minden szövegtípus számára. A rekordokhoz kapcsolódó leírás részletes, informatív. (Természetesen csak a HUMANUS adatbázisra vonatkozó leírásokra értem.) A keresőkifejezésünk a listás megjelenítésnél még nem, de itt már jól láthatóan ki van emelve: fehér háttérrel, piros szaggatott keretben. A kereshető forrásoktól függően más formában is megjeleníthetjük az egyes találatokat: *ISBD, MARC, MARCXML* vagy *XML*.
- A találatok megjelenítésénél hibás karakterek iktatódnak be, alkalomadtán kis négyzetek (□) jelennek meg Internet Explorerben – Unicode kódolással. A többi kódolást választva még rosszabb a helyzet. Mindez Mozillában nem fordul elő.
- A legnagyobb probléma, hogy a találati listát semmilyen módon nem tudom elmenteni. Nem ajánl fel nyomtatási képet/nyomtatást, fájlba mentést vagy e-mail címre küldést. Még a keresőben sem tudjuk elmenteni az előző kereséseinket, ami alapvető lenne.

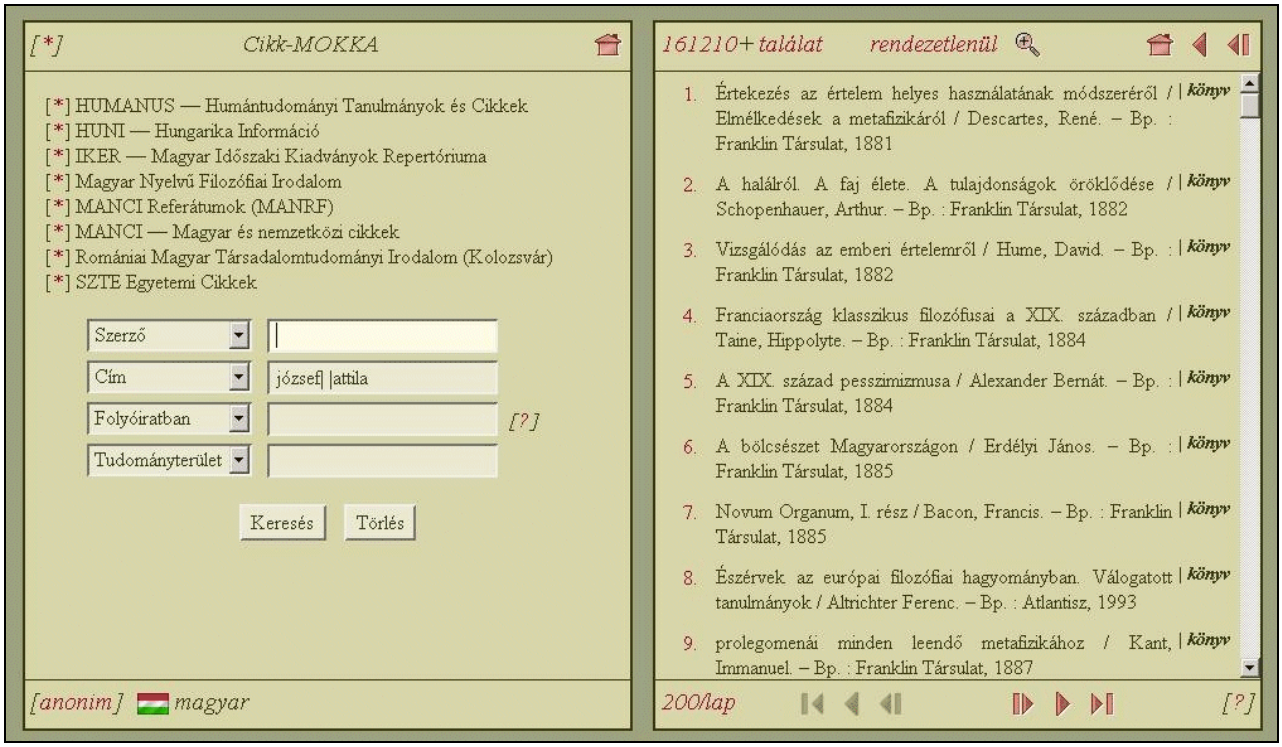

3. ábra **A találatok megjelenítése magyarul...**

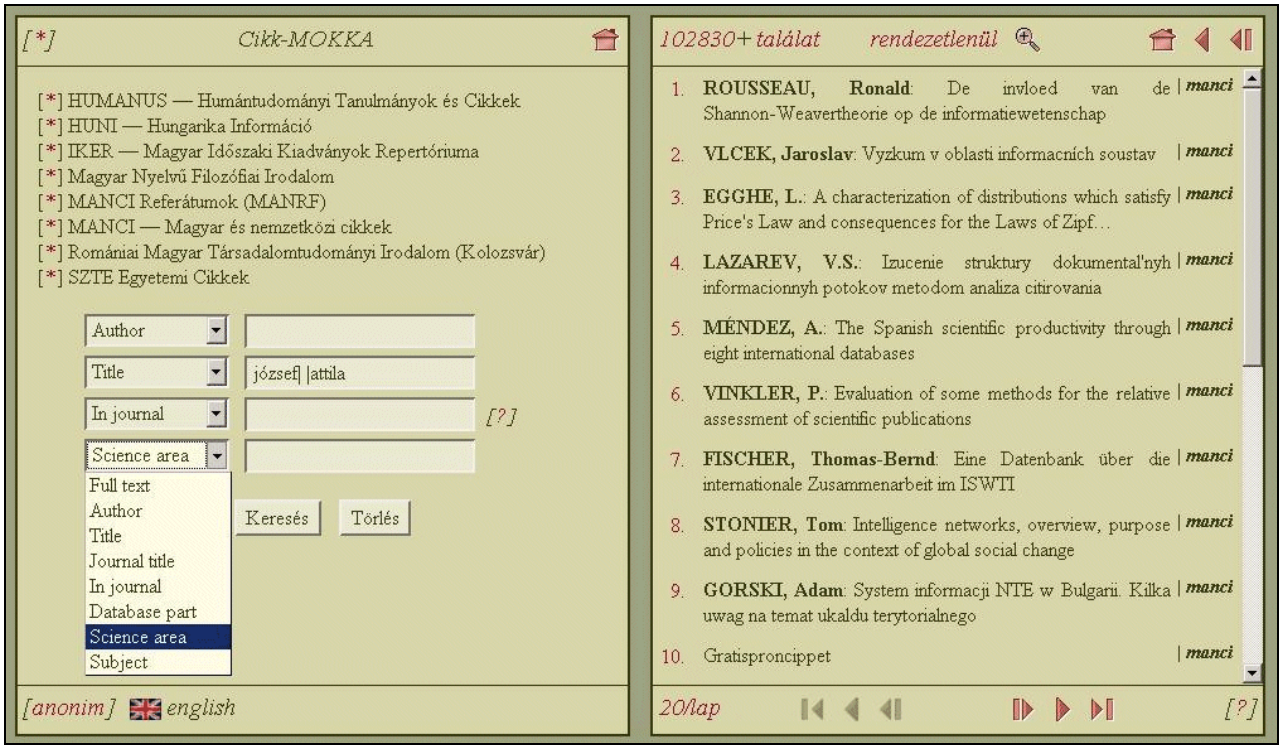

4. ábra **... és angolul**

Tartalom, minőség

- A Humántudományi Tanulmányok és Cikkek Adatbázisának sokrétű tartalma van. Hiánypótló szolgáltatás a humán és társadalomtudományok területén. Célul tűzte ki, hogy a Magyarországon és külföldön megjelenő, magyar vonatkozású, minden analitikus feltárásra váró dokumentum szakbibliográfiájának adatbázisát létrehozza. Sajnos a szakmai munkával kapcsolatosan nem olvashatunk semmit. A látogatók számára nem egyértelmű, hogy egyáltalán dolgozik-e jelenleg valaki e példátlan összeállítás bővítésén? Mivel láttam a februári állapotokat, össze tudom hasonlítani a jelen helyzettel, ami világosan mutatja, hogy rengeteg munkát fektettek be azóta is, de ezeket a változásokat tudatni kellene a látogatókkal is.
- Az elérhető tartalmak ingyenesen, regisztráció nélkül megtekinthetők. Időnként lassan tölthető be az anyag, néha hibát érzékel, és nem működik, ilyenkor újrakezdve a folyamatot már helyesen funkcionál.
- A tartalomra vonatkozóan semmilyen jognyilatkozatot nem találtam, pedig állítólag az állomány egyharmada teljes terjedelmében olvasható.
- Helyesírási hibák nem jellemzik az oldalt. Egy helyen találtam elírást, a Súgó *Keresőkifejezések* fejezete alatt: „*Az* különböző szövegtípusok részben, vagy teljesen eltérő attribútum-készletet definiálhatnak…”

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A HUMANUS nyitólapjának forrásában csak a <title> sor van kitöltve: *Humántudományi Tanulmányok és Cikkek Adatbázisa*. Az egyes menüpontok forrásában csak a menük címe szerepel, például: *Tudományterületek, konzorcium, kutatóknak*. A legfontosabb metaadatokat a Dublin Core ajánlás alapján mindenképpen el kellene helyezni a weblapokban.
- Az adatbázis nem működik együtt a *Nemzeti Digitális Adattár*ral, sajnos a metaadatok nem kereshetők az NDA-ban.
- A HUMANUS-nak sokféle adatbázist kell egyszerre kezelni, így nem egységes a tételek bibliográfiai leírása. Az egyik leírás nagyon alapos, míg a másik kevéske adatot tartalmaz. A Bodza programban nyers XML változatban kerülnek az adatok tárolásra és feldolgozásra. Ezen kívül a kereshető források jellegétől függően lehetőség van még címkés, ISBD, MARC, MARCXML formátumban való megjelenítésre is.

Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA)

Honlap: http://efolyoirat.oszk.hu
E-mail: epa-info@mek.oszk.hu
Fenntartó: Országos Széchényi Könyvtár, Elektronikus Dokumentum Központ
Értékelés dátuma: 2008. május 9−11.
Értékelő: Somogyi Tamás

Általános értékelés

Nehéz feladatra vállalkozik az, aki egy olyan tartalomszolgáltatásról szeretne értékelő bemutatást írni, amelyet szakmai körökben szinte mindenki ismer, amely folyamatosan fejlődik, és amelynek csak a bemutatása meghaladja egy TMT-beli Adattármustra-cikk kereteit. Most mégis megpróbálkozunk ezzel a feladattal, pontosabban az *efolyoirat.oszk.hu* oldal értékelő bemutatásával, remélve, hogy a jövőbeli fejlesztésekhez néhány segítő ötlettel, javaslattal járulhatunk hozzá.

Az Elektronikus Periodika Archívum „archívumába gyűjti azokat az elektronikus időszaki kiadványokat, melyek megfelelnek a gyűjtőköri kritériumainak. Az EPA-archívum gyűjtőkörébe tartozik egy kiadvány, amennyiben

- magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású,
- kulturális, oktatási vagy tudományos tartalmú,
- feldolgozható formátumban érhető el (HTML, XML, Word, RTF, PDF, QXD, TIF, JPEG, PNG, GIF),
- elfogadható minőségű (nyelvhelyesség, helyesírás szövegeknél, illetve kivehető részletek képeknél),
- nem áll szerzői jogvédelem alatt".

Az EPA három szintből épül fel:

- ingyenes tartalomszolgáltatás, melynek keretében a kiadó által közzétett tartalom hozzáférését biztosítja az EPA;
- az EPA Adatbázis elektronikus időszaki kiadványok elérhetőségét és egyéb leíró adatait teszi kereshetővé;
- az EPA-ban archivált folyóiratokból épülő cikkadatbázis, mely jelenleg még fejlesztés alatt áll.

Ma már több, az EPA-éhoz hasonló célú kezdeményezés, szolgáltatás is elérhető, ami nagyon örvendetes egyfelől, másfelől viszont állandó fejlesztést, odafigyelést követelő versenyhelyzetet teremt.

Az EPA-nak a legnagyobb hangsúlyt talán a bővítésre kellene fektetnie: minél több tartalomra van most szükség. Minél több kiadványt kell „begyűjteni" és rohamtempóban digitalizálni, és a cikkadatbázist építeni. Az *efolyoirat.oszk.hu* kellemes külsejű, modern felület, legyen hát ezen keresztül elérhető nagyságrendekkel több tartalom!

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- Az Elektronikus Periodika Archívum *efolyoirat.oszk.hu* címen elérhető új felülete kellemes színvilágú, jól strukturált, modern hatású felület *(5. ábra)*. Céljához illően böngészésre ösztönözi a látogatót az elektronikus tartalmak között.

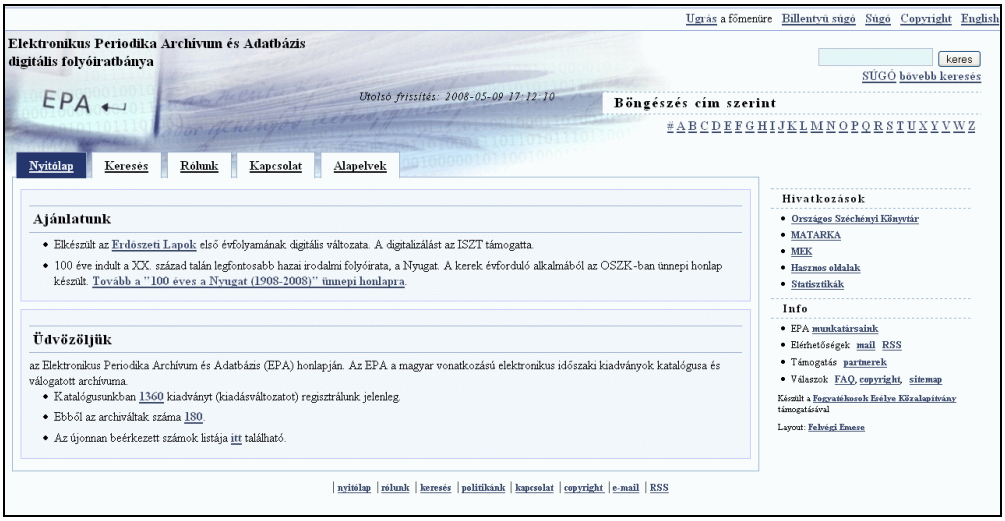

5. ábra **Az EPA új honlapja az *efolyoirat.oszk.hu* címen**

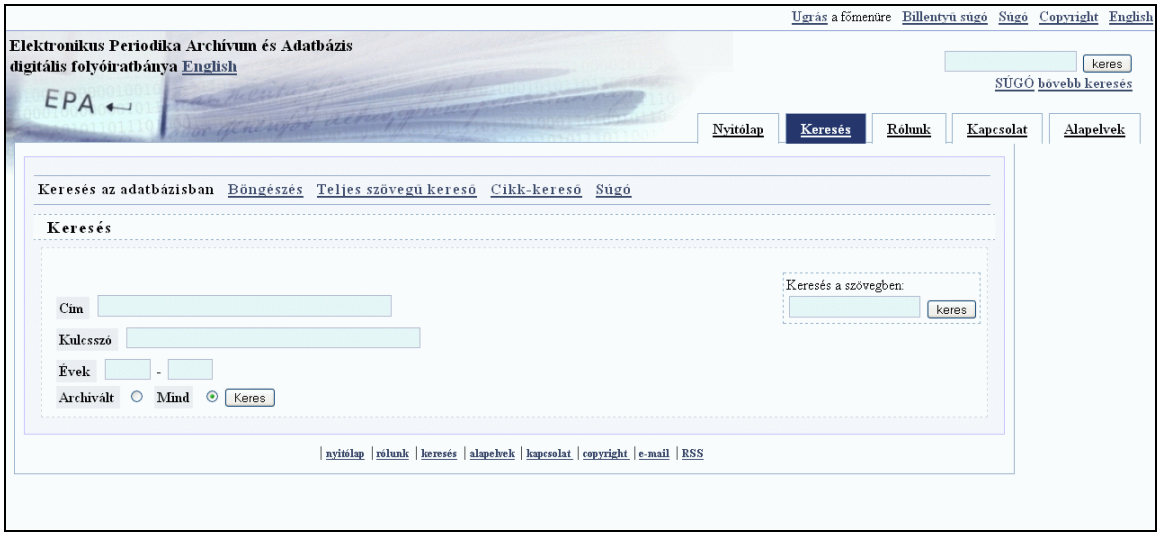

6. ábra **Keresés az EPA adatbázisában**

- Magáról az EPA-ról sok minden olvasható, talán túl sok is: a „Rólunk” és az „Alapelvek” menü, valamint ezek almenüi alatt kell összeszedni az olvasónak a különböző információkat. Érdemes lenne ezeket a bemutatkozó leírásokat átrendezni, egyszerűsíteni és külön bontani. Szerintem átláthatóbb lenne egyetlen rövid bemutatkozó írás, egy általános bemutatkozás a csatlakozni kívánó partnereknek, és egy más szempontú, adatokat, statisztikákat tartalmazó leírás a sajtó számára, itt talán egy technikai jellegű leírás is elférne az ez iránt érdeklődőknek.
- A jelenlegi nagyon hosszú, sokpontos statisztika is egyszerűsítésre szorul, vagy legalábbis egy kevésbé részletes verzió is elegendő lenne, hiszen most egyes részeket nem is lehet érteni (pl. a technikai státuszok).
- Érdemes lenne pontosabb jövőképet is közzétenni, esetleg visszajelzéseket is várva rá.
- El lehetne gondolkodni az angol (nem teljes) verzió mellett egyéb nyelvű verziók létrehozásán is. A bemutatkozást pedig mindenképpen több nyelven is olvashatóvá kellene tenni.
- Az *efolyoirat.oszk.hu* oldal készítésekor a szerkesztők figyelembe vették a W3C akadálymentes honlapra vonatkozó ajánlásait. Az ilyen típusú felületkészítés sajnos még ritka, de az EPA esetében dicséretes, hogy az új felülete akadálymentes.
- A felhasználók kérdéseiket, visszajelzéseiket elküldhetik, az OSZK több elérhetősége is megtalálható a honlapon. Mégis jobban lehetne hangsúlyozni azt, hogy a szerkesztők olvasói visszajelzéseket várnak, akár egy külön levélküldő űrlap is elképzelhető.
- A keresést rövid és lényegre törő, érthető súgó is segíti, igaz, ez a rész is csak magyarul olvasható.

Keresőfunkciók, találatok

- Az EPA tartalmai több felületen keresztül is elérhetőek: „Keresés az adatbázisban”, „Böngészés”, „Teljes szövegű kereső” valamint „Cikk-kereső”.
- A „Keresés az adatbázisban” menüpont alatti felületen cím és kulcsszó alapján lehet keresni, szűkíthető évszám alapján a találatok listája, illetve csak az EPA adatbázisában meglévő tartalmak is megjeleníthetők *(6. ábra)*. Egy különálló, a többitől elkülönülő mezővel a teljes szövegben is kereshetünk, ahol a formátum ezt lehetővé teszi.
- A „Böngészés” alatt a cím kezdőbetűje, ill. a MEK témaköri besorolása alatt kaphatunk ízelítőt az EPA tartalmából. Szépséghiba, hogy a # karakter jelenti a számmal kezdődő címeket, valamint találatot nem adó betű is aktív: X-szel nem kezdődik cím, mégis kiválasztható.
- A „Teljes szövegű kereső” menüpontban a Google keresőmotorját használhatjuk: ilyenkor csak az EPA oldalain keres a Google *(7. ábra)*. Ügyes megoldás!
- A „Cikk-kereső” a MATARKA-nak egy újabb keresőfelülete. Folyóirat, szerző és cím, valamint évszám (1850−2007 között) szerint kereshet a látogató a MATARKA keresőjével. A találati lista is a MATARKA oldalán jelenik meg.
- A keresőfelületek közös jellemzője, hogy ékezet nélküli keresésre is kapunk találatot, valamint a * jel is használható mint a tetszőleges karaktersorozat jele.

7. ábra **Találati lista a Google keresőmotorját használva**

8. ábra **A Böngészés találati listája**

- A keresőmezők megfelelő hosszúságúak, elférnek bennük a kereső-kifejezések.
- A találati listában a találatok rendezhetők dátum és ábécérend szerint. A találati lista 20 elemű, de az összes találat is megjeleníthető egy oldalon *(8. ábra)*.

Tartalom

- Az EPA a magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású elektronikus folyóiratok és cikkeik számára biztosít rendezett elérést. Ezen „távoli" tartalmak mellett „offline", azaz digitalizált régi kiadványok is megtalálhatók benne.
- Az EPA tartalmát bárki bővítheti. A kiadók jelentkezhetnek elektronikusan megjelenő tartalmaikkal. Az interneten nem elérhető anyagok bejelentésére pedig külön felület áll rendelkezésre a honlapon.
- Az EPA is végez digitalizálást, bár nem főtevékenységként. Talán a digitalizálásban – lehetősége szerint – az EPA-nak mégis nagyobb részt kellene vállalnia, összefogva a tartalmak gazdájával, jogutódjával.
- A tartalom bővítésére nagyobb hangsúlyt kellene fektetni, még több együttműködés kialakításával. A hazai partnerek mellett a határon túli szervezetekkel is kapcsolatot lehetne teremteni, hogy minél több, értékes és különleges tartalom legyen elérhető az EPA-n keresztül is.

Metaadatok, együttműködési lehetőségek

- Az EPA-ban fellelhető tartalmak metaadatai megfelelő minőségűek, ugyanakkor további bővítésük szükséges, hiszen a gazdagabb metaadatok teszik lehetővé a minél pontosabb kereshetőséget és a minél gyakoribb megjelenést a találati listán.
- Az EPA már most számos együttműködést alakított ki, és több eszközzel is gondoskodik megjelenéséről: Netvibes keresőablak, OAI-PMH alkalmazása, az OAIster, az NDA partnere. Az EPA tehát kihasználja a modern együttműködési lehetőségeket, ugyanakkor továbbra is hangsúlyt kell fektetnie a minél több helyen való megjelenésre, az egyre több partnerrel való kölcsönös együttműködésre.

MAgyar Folyóiratok TARtalomjegyzékeinek Kereshető Adatbázisa (MATARKA)

Honlap: http://www.matarka.hu
E-mail: matarka@uni-miskolc.hu
Fenntartó: MATARKA Egyesület
Értékelés dátuma: 2008. május 12.
Értékelő: Kőrös Kata

Általános értékelés

A tudományok legfrissebb eredményeiről a kutatók, diákok és érdeklődők elsősorban a szakfolyóiratok cikkeiből, vagy az interneten megjelenő forrásokból, többnyire adatbázisok segítségével szerezhetnek tudomást. Egy-egy speciális terület cikkeiről kisebb tematikus bibliográfiai adatbázisok tájékoztatnak. A *Magyar Folyóiratok Tartalomjegyzékeinek Kereshető Adatbázisa* (*MATARKA*) azzal a céllal jött létre, hogy átfogóbb képet adjon a magyar nyelvű szakfolyóiratok cikkeiről. A címadásnak azt a szerencsés tulajdonságát kihasználva, hogy a cím kulcsszavai legtöbbször megjelölik a publikáció témáját, egy tartalomjegyzék szintű adatbázist kezdtek építeni 2002-ben a MATARKA alapítói. A munkálatok mára 28 könyvtár konzorciumi együttműködése keretében folynak, jelenleg közreműködik további három könyvtár, tizenkét szerkesztőség és néhány magánszemély is. Az adatbázis készítői 2007-től egyesületi formába tömörültek, rendszeres szakmai összejöveteleken vitatják meg a szolgáltatással kapcsolatos kérdéseket. A fejlesztések irányítója az alapító tag: a *Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum*. Az adatbázist népszerű társítással: Apache webszerver, PHP programozási nyelv és MySQL relációs adatbáziskezelő szabad szoftverek segítségével építik.

Mivel az adattár önkéntes együttműködés eredménye, bővítésére többféle módot dolgoztak ki. Elsősorban a könyvtári közreműködők használják a webes adatbeviteli felületet, amelyre felhasználónévvel, jelszóval belépve, azonnal felvihetők és az adattár állományába vehetők az újabb tételek. A másik lehetőség, hogy a fejlesztők e-mail címére meghatározott formátumban, csatolt fájlként küldik el a tartalomjegyzékeket, amelyek gépi konvertálás után kerülnek az adatbázisba.

A MATARKA 2004-től állandó kapcsolatban áll az *OSZK* keretein belüli *Elektronikus Periodika Archívum*mal. Az együttműködés mindkét fél számára előnyös, hiszen a közös, mára több mint ötvenféle folyóirat cikkei szerző és cím szerint is kereshetővé válnak; a MATARKA teljes szövegű cikkre mutató ugrópontjai pedig biztos forráshoz vezetnek. Az analitikus adatok cseréje XML formátumban történik, így az EPA állományadatai könnyedén konvertálhatók a tartalomjegyzékek adatbázisába. Ráadásul az EPA beépítette oldalába a MATARKA egyszerű keresőjét, a szolgáltatás tehát közvetlenül hozzáférhetővé válik innen (*epa.oszk.hu* vagy *efolyoirat.oszk.hu*), a *Cikk-kereső* menüpont alól.

A cikkekhez rendelt URL-címek elérhetővé teszik a digitálisan hozzáférhető tartalmakat, ami körülbelül az állomány 16%-át jelenti. 2007 februárjától pedig a MATARKA és az *OSZK Olvasó- és Tájékoztató Szolgálata Reprográfiai Csoportja* együttműködésének köszönhetően azok a dokumentumok is megrendelhetők, amelyeket eddig még nem digitalizáltak. Arra vonatkozólag, hogy a megrendelt cikkek közül azok, amelyek ekkor kerülnek digitalizálásra (hiszen opcionálisan fénymásolat, digitális vagy fényképmásolat rendelhető a cikkekről), elérhetővé válnak-e valahol, nem találtam információt. Persze ez a lehetőség további szerzői jogi kérdéseket vet fel, mindenesetre érdemes lehet elgondolkodni azon, hogyan lehetne szélesebb körben hasznosítani az egyéni kérések teljesítésébe fektetett munkát.

Az adatbázis hasznos segítség lehet azoknak, akik valamilyen konkrét cikket keresnek, de nem ismerik a pontos bibliográfiai adatokat, vagy ha egy szakterület, vagy egy szerző bibliográfiáját szeretnék összeállítani. Igaz, ez utóbbira csak részben alkalmas, hiszen nem öleli fel a teljes magyar folyóirat-állományt.

Népszerűségére és használhatóságára utal, hogy látogatóinak száma a mai napig meghaladja az 1 062 000-et, az összes keresések száma pedig a 2 289 000-et.

Az adatbázis tesztelése után a következő területek fejlesztésére látok lehetőséget:

- Az oldal kétnyelvűsége. A keresőfelületnek és a súgónak létezik angol nyelvű változata, de a projektet bemutató cikkek csak magyarul szerepelnek az oldalon, továbbá a keresés után kapott válaszüzenetek egy része magyar, ahogy a súgó példái és a találatokban szereplő adattípus-megjelölések is. Hiába van részben idegen nyelvű tartalma az adatbázisnak, a rekordok igazodnak a tartalomjegyzékekben látható eredeti formákhoz, ezért rendszertelenül van feltüntetve több nyelven a cím. Az angol nyelvű felületről az egyetlen releváns keresési mód a szakterületek szerinti keresés, viszont így csak a folyóiratok között, nem a cikkekre kereshetünk, mert a szakterületek közötti böngészésre nincs lehetőségünk.
- Lelőhely-nyilvántartás. A folyóiratcikkekhez való hozzáférést elősegítené, ha megtalálnánk az adatbázisban, hogy mely könyvtárakban juthatunk az adott dokumentumhoz. A folyóiratok listájában a feldolgozó könyvtár fel van tüntetve, de a hozzárendelt ugrópont az adott könyvtár honlapjára vezet, nem pedig a Készítők menüpont alatt nyilvántartott kapcsolattartó elérhetőségéhez, ami hasznosabb volna. Mivel Magyarországon még nincs a hazai folyóiratoknak lelőhely-adatbázisa, ilyen információkkal bővítve a MATARKA adatbázist egészen új profilt adhatna a projektnek.
- A cikkmásolatküldés különösen hasznossá teszi a szolgáltatást, viszont nem olvasható róla elég információ az oldalon. Ami van, az is csak akkor jelenik meg, ha a felhasználó már kiválasztotta a rendelni kívánt cikkeket.
- Interaktivitás. Mivel wiki jellegű együttműködésről van szó, magánszemélyek nagyobb bevonásával növelni lehetne a feltártságot, természetesen valamilyen moderált felületen keresztül.
- Mélyebb feltárás. A készítőknek a címek relevanciája miatt nem célja a tárgyszavazás, mégis úgy vélem, a témakörök felosztása, a cím kulcsszavai, és speciálisabb fogalmak közötti kapcsolatok létrehozása hatékonyabb keresést eredményezne. A munka megtöbbszöröződése elkerülhető lenne, ha a cikkeket elolvasó felhasználó címkékkel láthatná el a dokumentumokat, például egy ETO fogalomlistából kiválasztva.
- Személyre szabhatóság. Még több rajongót szerezhetne magának az oldal, ha a jelenlegi felületre egy személyes fiókot lehetne építeni, ahol a felhasználó visszamenőleg megnézhetné keresési történetét és rendeléseit, elmenthetné az itt összeállított bibliográfiát, vagy virtuális könyvtárat építhetne az adatbázis cikkeiből.
- Témafigyelés. Véleményem szerint a szolgáltatás profiljából fakadóan, akár térítés ellenében, alkalmas témafigyelés kiépítésére. Mivel nem garantált a feldolgozás üteme, és a bővítés irányát elsősorban a tagkönyvtárak gyűjtőköre szabja meg, egy ilyen funkció csak a személyes kérések követésével válhatna igazán hatékonnyá, de az adatbázis gyarapodása azt mutatja, a

nagyszabású projekt ilyen jellegű igények kiszolgálására is alkalmassá tehető.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- A MATARKA oldala állandó főmenüjével, az aloldalak „füles” megoldásával könnyen kezelhető és áttekinthető, bár a keresésnél akadnak navigációs problémák. A megjelenés egyszerű, talán kicsit túl egyszerű is a projekt méreteihez képest.
- A projektről a főmenü *Dokumentumok* pontjában összegyűjtött anyagokból részletes tájékoztatót kapunk, az egyesület munkájáról külön menüpont alatt találunk információt.
- Nincs idegen nyelvű bemutató, de legalább a dokumentumok mellett szerepel az *in Hungarian* kifejezés – az egyesületi dokumentumok néhány lefordított címe viszont megtévesztő.
- Az előbbi menüpont tartalmazza az adatbeviteli formákra vonatkozó szabályzatokat és ajánlásokat, és van részletes útmutatót arról, hogyan építhető be a rendszer egyszerű keresője más honlapokba. Ezáltal a szolgáltatás reklámlehetősége és széles körű, de tartalmában szűkítettebb használata is megoldható.
- Kapcsolattartásra a *Kapcsolat* és a *Készítők* menüponton keresztül van módunk. Itt megtaláljuk az összes részt vevő könyvtár és szerkesztőség adatait, elérhetőségét.
- A *Statisztikák* menüpont alatt részletesen tájékozódhatunk az oldal forgalmáról. Látogatási, gyarapodási statisztikákat generálhatunk hónapra, évre lebontva. Megtekinthetjük mely folyóiratokból, hány és milyen cikkből rendeltek másolatot, vagy lebonthatjuk az adatokat folyóirat és szakterület szerint. Lehetőség van az utolsó 150 belépés keresésének kilistázására.
- A *Segítség* menüpont alatt, az adatbázis rövid bemutatása és a feldolgozott adatok körének meghatározása után, részletes és közérthető keresési útmutatót találunk. Keresési példákkal illusztrált, jól strukturált, átlátható súgó ez, amelyben tippeket is kapunk a gyakoribb hibák kiküszöbölésére. Az egyszerű kereső mezői mellől a *Súgó* gombbal közvetlenül is behívhatók a vonatkozó részek, további tippekkel kiegészítve, a böngészésnél pedig keresési példák tájékoztatnak. Furcsa, hogy pont a haladó keresésnél nincs hívógomb a segítséghez.

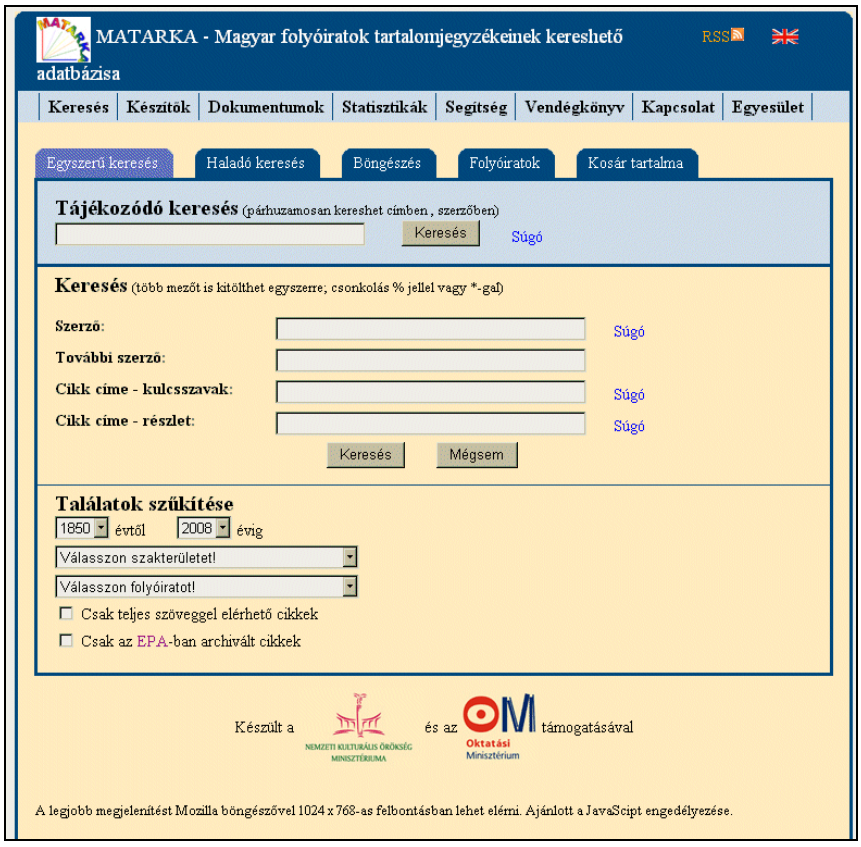

9. ábra **Az egyszerű keresés űrlapja**

Kereső funkciók, találatok

- A MATARKÁ-ban ötféle kereső segítségével tájékozódhatunk.
- Az Egyszerű keresés alatt találunk egy gyorskeresőt és egy négy szabad szavas keresőmezős űrlapot *(9. ábra).* A gyorskereső a szerzők és címek mezőjében egyszerre keres, a beírt, maximum öt szó között automatikusan ÉS kapcsolatot feltételez, sorrendjüket nem tekinti kötöttnek, de csak akkor ad találatot, ha a kifejezések egy mezőben szerepelnek. A válaszüzenetben láthatjuk, melyik mezőben hány találatot ad a keresőkifejezés, a számra kattintva megtekinthetjük a listát, vagy tovább szűkíthetjük a keresést időintervallumra, szakterületre vagy folyóiratra, ez utóbbiakat listából választhatjuk ki. Bejelölhetjük azt is, hogy a rendszer csak a teljes szöveggel is elérhető, vagy csak az EPA-ban szereplő dokumentumok adatai között keressen.
- Az egyszerű keresésnél négy beviteli mező áll rendelkezésünkre. Két szerzőt adhatunk meg, illetve a cím kulcsszavait, vagy egy részletét. A szerzők nevét a rendszer automatikusan csonkoltnak tekinti, a cím kulcsszavai esetében jelölni kell a csonkolást, a részletre keresés pedig elől és hátul csonkolja a kifejezést automatikusan. Ez utóbbinál ugyanis kötött a szavak sorrendje, csak a cím részleteként szereplő pontos kifejezésre kereshetünk. A kereséssel egyidejűleg szűkíthetjük a találatokat az említett szempontok szerint.
- A haladó keresésnél öt beviteli mezőt kombinálhatunk, egyenként ÉS, VAGY, NEM operátorok segítségével *(10. ábra).* Mindegyik mezőnél kiválaszthatjuk, hogy mely adattípusokban hogyan keressen: szerzők, cím kulcsszavak között, vagy pontos kifejezésre cím részleteként. Egy beviteli mezőbe több szót is írhatunk, ezek között automatikusan ÉS kapcsolatot feltételez a rendszer. Szűkítésre az említett módon van lehetőség.
- A találati listában a keresőkérdésnek megfelelő dokumentumok évek szerint találhatók, ezen belül nem sikerült szabályosságot felfedeznem *(11. ábra).* A hosszabb listákban 50 rekordonként tudunk lapozni. A lista nem rendezhető saját szempontok alapján. A rekordokban a cikk összes tárolt adatát olvashatjuk: szerző, cím, gazdafolyóirat címe, száma és oldalszáma, illetve a teljes szövegű dokumentumhoz vezető URL, ha van. Az oldalszámból viszont sokszor csak a kezdő számot találjuk – igaz, erre a *Súgó* felhívja a figyelmet; bibliográfia összeállításakor viszont elkerülhetetlen, hogy a teljes tartalomjegyzékből tájékozódjunk a befejező oldalszámról is.

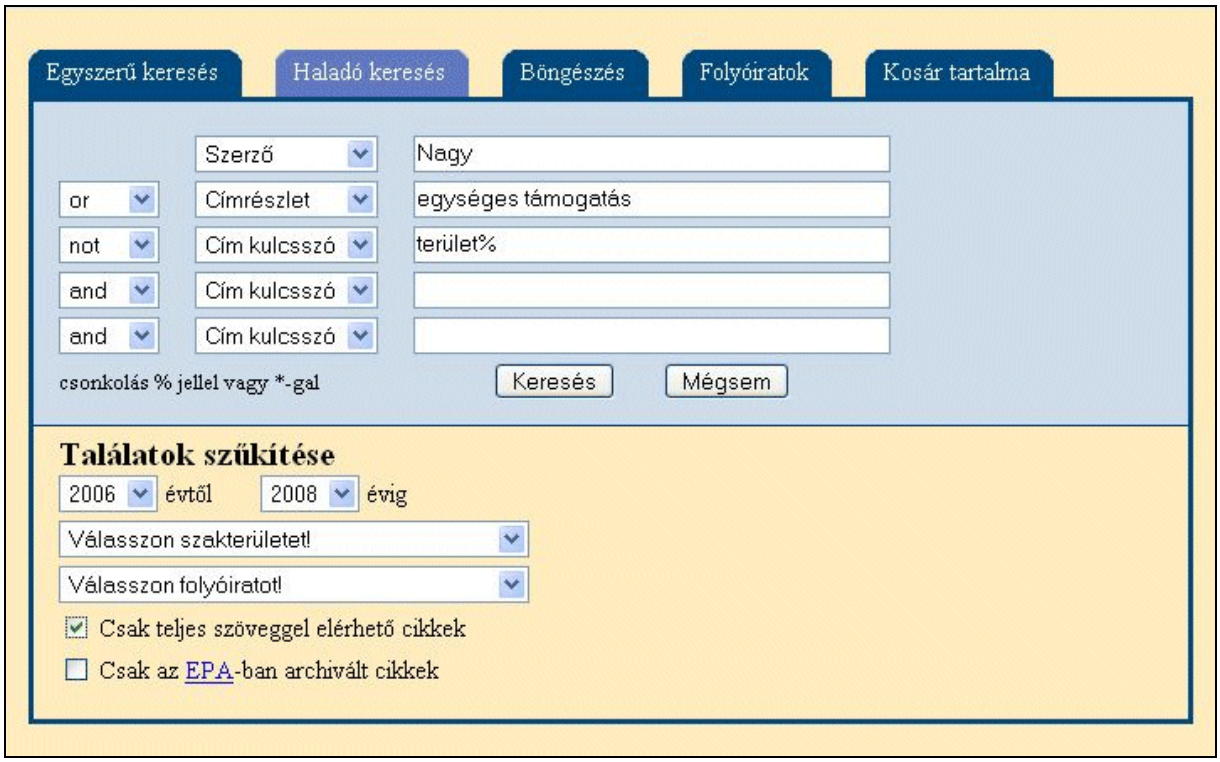

10. ábra **A haladó keresés űrlapja**

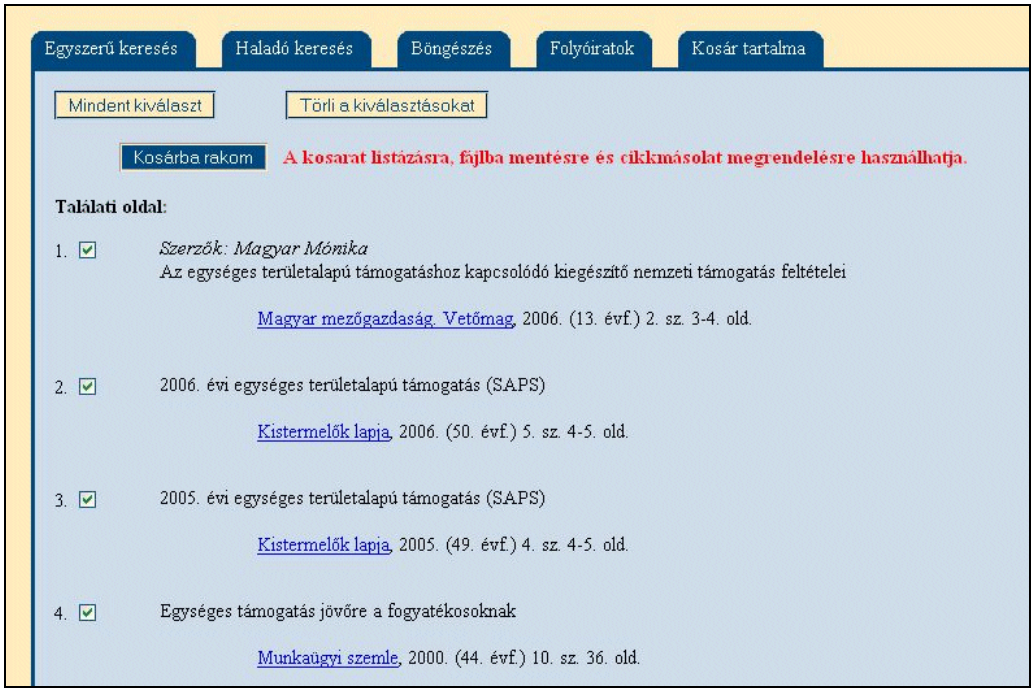

11. ábra **Egy találati lista**

- A listából egy gombnyomással az összes tételt kiválaszthatjuk, vagy elvethetjük, vagy egyenként jelölhetjük, melyeket szeretnénk „vásárlói kosarunkba” tenni. A kosárban összeállított lista alapján azután cikkmásolatokat rendelhetünk, készíthetünk saját listát, vagy elmenthetjük a tételeket egy tetszőleges txt, doc vagy más szövegformátumú fájlba, ahonnan könnyedén kinyomtatható.
- A *Böngészés* alatt a szerzők vagy a kulcsszavak indexeiben kereshetünk, a rekordokat időintervallum megadásával szűkítve *(12. ábra).* A beírt kulcsszavakat a rendszer automatikusan csonkoltnak tekinti, és a betűrendes indexben a megfelelő helyre ugrik, ahol a nevek, kifejezések mögött zárójelben a hozzájuk tartozó cikkek számát láthatjuk. A kiválasztott szóra kattintva a cikk teljes rekordját láthatjuk.

12. ábra **A böngészés űrlapja**

- A szerzői indexből egyértelműen látszik, hogy a nevek bevitele nem mindenütt egységes. A feltehetőleg megegyező neveket csak bizonyos esetekben látják el utalóval, sokszor nincs kapcsolat ugyanazon szerző névalakjai között. A címkulcsszavak esetében pedig a hibás és az elgépelt adatok miatt létrejött egyedi kulcsszavak tűnnek fel.
- A kereső kis- és nagybetűk között nem tesz különbséget, és engedélyezi az ékezetek nélküli keresést. A csonkolásra % vagy * karakter segítségével van lehetőség. Ugyanezek a jelek szolgálnak karakterek helyettesítésére. Mivel a két funkciót – ahogyan sok más adatbázis esetében is – helytelenül, nem különböztetik meg egymástól, a helyettesítő funkció szinte figyelmen kívül hagyható, hiszen nem igazán segít hozzá a hatékonyabb kereséshez, ha nem adható meg a helyettesítendő karakterek száma.
- Minden keresésnél problémát okoz, hogy a találati listában nem tudunk újabb keresést végezni, és utólag már nincs mód tovább szűkítenünk, csak a gyorskeresésnél. A keresőkérdéseket az űrlapok nem őrzik meg, nem tudunk egyéni keresési történetet menteni. A böngészésnél külön nehézség, hogy az indexbe csak a böngésző *Vissza* gombjával tudunk visszajutni, mert a megfelelő helyre kattintva újra a böngészés űrlapja jelenik meg.

- Pontosabb keresésre adna lehetőséget, ha egyszerre nem csak egy folyóirat tartalomjegyzékére lehetne szűkíteni a keresést.
- A *Folyóiratok* menüpont alatt tájékozódhatunk az adatbázisban feldolgozott kiadványokról *(13. ábra)*. A keresések közül itt a legjobb a navigáció. A folyóiratok címét, a feldolgozott időtartam évszámait, a feldolgozó könyvtárat és a saját adatlapjukra vonatkozó hivatkozást tartalmazó listában kereshetünk a folyóiratokra, vagy az ábécé megfelelő betűjére kattintva juthatunk a lista adott részéhez. Lehetőségünk van a folyóiratok szakterület szerinti leválogatására is. A kapott listarészletből a feldolgozott könyvtár honlapjára vagy a periodikum adatlapjára juthatunk, ahol a meglévő tartalomjegyzékek listájából választhatunk, illetve a teljes szövegek elérhetőségét tekinthetjük meg.

13. ábra **Keresés a feldolgozott folyóiratok között**

- A folyóiratok adatlapján részletesebb leírást találunk *(14. ábra)*. A címadatok mellett a közreadó, az indulás és megszűnés időtartama, az ISSN és a szakterület szerepelnek. Lehetőség van speciális adatok feltüntetésére, ezek a mezők azonban csak igen ritkán vannak kitöltve; feltüntethető az előzmény, vagy folytatás címe, a folyóirat nyelve, továbbá csatolható megjegyzés az adatlaphoz. Itt szerepel a periodikumhoz tartozó honlap vagy a teljes szövegű elérés URL-je. Van, hogy szerepel a teljes szövegű változat, de csak honlapként tüntetik fel, nem a digitális változat elérhetősége mezőben, vagy a folyóirat honlapjaként szerepel egy könyvtár digitalizált folyóiratokat gyűjtő oldala. Így például semmi nem jelzi, hogy *A falu* című folyóirat cikkei közül igen sok egészében letölthető. Jó lenne, ha azt is feltüntetnék, hogy ingyenesen vagy térítés ellenében hozzáférhetők-e a dokumentumok. Hiába olvassuk, hogy teljes szöveg elérhető egy honlapról, ha aztán kiderül, hogy csak az előfizetők számára (pl. a *Kreatív* című szaklap esetében).

Tartalom, minőség

- Az adatbázis, ahogyan a statisztikából kiolvasható, gyorsan és folyamatosan bővül, nemcsak a folyóiratszámok, de a témakörök tekintetében is. A tartalom további bővítésének területe lehet az újabb folyóiratok mellett a retrospektív feldolgozás, természetesen csak bizonyos tudományágakban, hiszen vannak területek, ahol az információ nagyon gyorsan elavulhat, mint a műszaki tudományok területén.
- Az új tartalmak megjelenését RSS segítségével figyelhetjük.

14. ábra **Egy folyóirat adatlapja**

- Jelenleg 761 folyóiratból 540 813 címet találunk az adatbázisban, amelyekhez több mint 87 500 alkalommal megkapjuk a teljes szövegű elérés útvonalát is.
- Az adatbázis gyűjtőkörébe szinte minden tudomány beletartozik. Az egyes területek lefedettsége tükrözi a közreműködő könyvtárak gyűjtőkörét és vállalásait. A legtöbb folyóirat – a MATARKA tudományfelosztása szerint – az élővilág, a humán területek és a társadalomtudományok témakörébe tartozik.
- A statisztikák tüzetesebb vizsgálata, a gyakoribb hibák, és felhasználói szokások feltérképezése meghatározhatja a fejlesztés és a tartalom bővítésének irányát. Ugyanerre szolgál a figyelemmel kísért, állandóan reflektált vendégkönyv fenntartása.
- A statisztikák vizsgálatából kiderül, hogy az adatbázis forgalma a nyári hónapokban jóval kisebb, és minden évben március, április, és főleg október, november környékén a legmagasabb. Az adatok arra engednek következtetni, hogy a látogatók nagy része oktatási, kutatási célokra használja a rendszert – ezért állítható párhuzamba a felsőoktatási intézmények időrendjével a kimutatás.
- Az indexek használatának sokkal alacsonyabb száma pedig az átlagos felhasználói attitűdön, a webes keresőmotoroknál megszokott módszerek használatán túl arra is utalhat, hogy a szolgáltatásnak ez a része kevésbé felel meg az elvárásoknak.
- A szakterületi eloszlás statisztikai adatait feltüntető oldalon a MATARKA saját tudományterületi felosztást ismertet, amely tévedésből, vagy szándékosan, de semmi esetre sem logikusan különbözik az ETO felosztásától, miközben a keresésekkor lenyitható listában ETO szerinti szakterületi besorolást találhatunk.

Metaadatok, bibliográfiai információk

- Az adatbázis honlapja szinte egyáltalán nincs ellátva metaadatokkal. A feldolgozott folyóiratok adatlapja is sok esetben hiányos. Mégis előremutató a készítők munkája, hiszen az EPA XML formátumú adatait konvertálják állományukba, és könyvtárosok számára elérhetővé teszik az állomány adatait USMARC vagy HUNMARC formátumban.
- A metaadat-szolgáltatókkal való együttműködési szándékot mutatja az is, hogy a MATARKA-nak az NDA keresőjében jelenleg 325 844 tétele kereshető vissza.

Beérkezett: 2008. V. 13-án.

Ternai Zita
könyvtári informatikus.
E-mail: *zita-6@freemail.hu*

Somogyi Tamás
rendszerszervező informatikus.
E-mail: *somogyit@freemail.hu*

Kőrös Kata
az ELTE BTK ötödéves Informatikus könyvtáros szakos hallgatója.
E-mail: *koroskata@gmail.com*